

Snježana Kordić

Rec.: **Branko Tošović**, *Stilistika glagola*, Lindenblatt, Wuppertal 1995, 539 str. In: *Književnost i jezik*. Beograd: 1996. God. 44, br. 1–2. S. 147–150.

U monografiji Branka Tošovića analizira se na primjeru ruskog i srpskohrvatskog jezika stilistički potencijal jedne od osnovnih vrsta riječi - glagola. Poznato je da glagoli igraju centralnu ulogu u rečenici. Nijedna druga vrsta riječi nema tako široku semantičku bazu i tako bogat i razgranat sistem gramatičkih oblika. Osim toga, glagoli su i jedna od najfrekventnijih vrsta riječi. Čine približno jednu petinu svih leksema ruskog i srpskohrvatskog jezika. Uslijed svega toga može se očekivati da raspolažu znatnim mogućnostima stilskog variranja. Kako bi se dobio uvid u te mogućnosti, autor knjige postavlja za cilj pokazati: 1. kako glagol ispoljava svoj bogat i raznovrstan leksičko-stilistički i gramatičko-stilistički potencijal, 2) u kojoj mjeri je glagol konstituent funkcionalnih stilova, 3) koji stilovi imaju glagolski, a koji imenski karakter, 4) na koji način se ispoljava još uvijek nedovoljno rasvijetljena opozicija imenice i glagola i 5) kakav stilistički potencijal imaju ruski i srpskohrvatski jezik. Metoda koju pritom koristi zasniva se na kontekstualnoj vrijednosti i na kvantitativnoj zastupljenosti jezičnih jedinica.

U *Uvodu* (7-13) knjige govori se o posebnom mjestu glagola u jezičnom sistemu, o njegovom udjelu u funkcionalnostilskom raslojavanju jezika i o suodnosu glagola i imenice. Nakon definiranja zadataka istraživanja slijedi prvo poglavlje pod naslovom *Funkcionalna stilistika glagola* (14-29). U njemu se predstavljaju osnove funkcionalnog raslojavanja jezika na književnoumjetnički, publicistički, znanstveni, administrativni i razgovorni stil te se pokazuje mjesto glagola u tom procesu. Iz vrlo informativnih tabela koje autor nudi vidi se npr. da je najveća vjerojatnost upotrebe glagola u razgovornom i u književnoumjetničkom stilu, na trećem mjestu se nalazi publicistički stil, dok znanstveni i administrativni stil imaju izrazito imenski karakter. Autor zaključuje da glagol najviše ispoljava svoj stilistički potencijal u književnoumjetničkom stilu zahvaljujući osobinama tog stila kakve su estetičnost, polistilematičnost, metaforičnost i *litentia poetica*.

Drugo poglavlje, *Leksička stilistika glagola* (30-189), polazi od klasifikacije glagola zasnovane na značenju i prikazuje udio klasificiranih glagola u pojedinom funkcionalnom stilu. Glagoli se razlažu i prema pripadnosti određenom leksičkom sloju, npr. neutralnom naspram žargonskog i sl., te se pokazuje njihova zastupljenost po funkcionalnim stilovima. Književnoumjetnički i razgovorni stil opet se pokazuju sličnima po širini upotrebe glagola različitih stilskih slojeva. Nakon toga analizira se glagolska polisemija. Autor utvrđuje da ona ima univerzalna jezična svojstva i da se stoga ne razlikuje bitno u srpskohrvatskom i ruskom jeziku. Sljedeća leksička pojava koje se opisuje je glagolska metafora, na koju se nadovezuje sinonimija

(distantna, parna, akumulativna i gradacijska). Kao što se moglo i očekivati, ona je posebno razvijena u književnoumjetničkom stilu, dok je npr. u znanstvenom stilu ograničena sljedećim činiocima: 1) smanjenom upotrebom glagola, 2) malom vjerojatnošću pojave glagola različitih stilskih vrijednosti, 3) neminovnošću ponavljanja, 4) ograničenom mogućnošću polisemantizacije, 5) dominantnom ulogom termina i njihovom slabom sinonimičnošću. Ovdje se vidi i raskorak između književnoumjetničkog i razgovornog stila. U razgovorima se, naime, ne koristi mnogo glagolska sinonimija, nego se ponavljaju glagoli. Razloge tome treba tražiti u činjenici da onaj tko govori nema dovoljno vremena za razmišljanje o variranju riječima, niti ima mogućnosti da iskaz popravlja i dotjeruje. U govorenom jeziku se, za razliku od pisanog, manje pažnje obraća načinu izražavanja. Ovo poglavlje knjige završava opisom glagolske homonimije, antonimije i paronimije.

Treće poglavlje, *Gramatička stilistika glagola* (190-327), posvećeno je metaforičkim upotrebama glagolskih kategorija. Prva od njih, kategorija personalnosti, obuhvaća upotrebu lica. Autor pokazuje da na raspolaganju stoje brojne prenesene upotrebe glagolskog lica (tzv. transpozicije), poput npr. sljedeće, u kojoj se umjesto 1. lica jednine koristi 2. lice jednine: *Možeš [= mogu] mu govoriti koliko hoćeš [= hoću], on po svome radi*. Ima transpozicija koje su manje karakteristične za razgovorni ili za književnoumjetnički stil, a više za neki drugi, npr. upotreba tzv. autorskog *mi* [= *ja*] je odlika znanstvenog stila. Nakon personalnosti opisuje se prenesena upotreba u području kategorija aspektualnosti i temporalnosti. Kad se pogleda koje glagolsko vrijeme dominira u autorovom korpusu, vidi se da je to prezent. Što se tiče upotrebe glagolskih vremena po funkcionalnim stilovima, prezent se najviše koristi u administrativnom stilu (97%), zatim u znanstvenom (75%), pa u publicističkom (45%) i razgovornom (44%), a najmanje se koristi u književnoumjetničkom stilu (24%). Na kraju poglavlja autor daje pregled transpozicija i unutar imperativnosti, kondicionalnosti, participnosti i infinitivnosti.

U četvrtom poglavlju knjige opisuje se *Glagolska sintagmatika* (328-373). Prvo se analiziraju glagolske figure: anafora, akumulacija, epifora, gradacija, paralelizam, kontrast, inverzija itd. U nastavku se autor detaljnije bavi glagolskim metaplazmama, nastalima oduzimanjem poput *bje'žmo, zaboravit', doš'o, 'ocemo*, ili, što je rjeđi slučaj, dodavanjem poput *-der, -derte, -dete*.

Poslije četiriju glavnih poglavlja knjige prvo slijedi *Zaključak* (374-375), u kojem se sistematiziraju najvažniji rezultati. Istraživanje Branka Tošovića potvrdilo je da je glagol jedna od najširih i najsloženijih jezičnih kategorija te da predstavlja sastavni dio svih leksičkih pojava. Tako je glagolska višeznačnost jedan je od osnovnih nosilaca jezične polisemije. Osim toga glagol ima vrlo široke mogućnosti sinonimije. Njeno bogatstvo i raznovrsnost rezultat su široke semantičke osnove, raznorodne sintaksičke spojivosti, velikog tvorbenog potencijala i neograničenih mogućnosti metaforizacije glagola. I u

antonimiji zauzima glagol važno mjesto. Nadalje, glagolska homonimija čini značajan dio jezične hominimije. Složenost glagola vidi se i u tome što on ima čitav niz leksičko-semantičkih grupa, odlikuje se izuzetnom transpozitivnošću, stilematičnošću i frekventnošću.

Naredni dio knjige su *Prilozi* (376-426), koji sadrže podatke o frekvencijama glagola u korpusu ruskog i u korpusu srpskohrvatskog jezika, kao i tabelarne preglede frekvencije glagolskih oblika. Poslije toga slijedi vrlo obiman i koristan popis *Literature* (427-488), *Izvori* (489-494), registar pojmova, registar imena, popis skraćenica te sažetak na engleskom, njemačkom i ruskom jeziku.

Knjiga *Stilistika glagola* Branka Tošovića je izuzetno informativna monografija, napravljena po svim znanstvenim pravilima i na sadržajnom i na tehničkom i na metodološkom planu. Kad se zna da o glagolima postoji gotovo nepregledno velik broj radova, divljenje izaziva način na koji autor u svojim istraživanjima vlada postojećim saznanjima iz literature i bitno ih nadograđuje vlastitim zaključcima baziranim na analizi korpusa i na kvantitativnim podacima. Spoznaje iz ove monografije znatno proširuju u serbokroatistici i rusistici uvid u funkcioniranje glagola, ali i više od toga - one obogaćuju uvid u funkcioniranje jezika općenito.